וְכִי תֵּימָא פְּלִיגִי [־חולקים] רַבָּנָן עֲלֵיהּ דְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, וסוברים שהדין נעשה גם בדיין אחד, ושמואל סובר כמותם, וְהָאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, שְׁנַיִם שָׁדָנוּ, לְדִבְרֵי הַכֹּל אֵין דִּינֵיהֶם דִּין, ונמצא שאין לשמואל כמו מי לסבור.

משיב רב נחמן לרבא: נַבְרָא אַנַּבְרָא קָא רָמֵית – וכי אתה מקשה מרבי אבהו על שמואל, הרי שמואל חולק על רבי אבהו, וסובר שלדעת חכמים אף יחיד כשר מהתורה לדון, ולכן אמר ששנים שדנו דיניהם דין אלא שנקראים בית דין חצוף.

נוּפְא – נשוב לדברי רבי אבהו ונבאר אותם, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, שְׁנַיִם שֶׁדָּנוּ דִּינֵי מָמוֹנוֹת, לְדִבְרֵי הַכֹּל אֵין דִּינֵיהֶם דִּין. אִיתְּבִיהּ [־הקשה] רַבִּי אַבָּא לְרַבִּי אַבָּהוּ, שנינו בבכורות (כח:), דיין שֶׁדָּן אֶת הַדִּין, וּבִטְעוּת זִיכָּה אֶת הַחַיָּיב וְחִיֵּיב אֶת הַזַּכַּאי, וכן מורה הוראה שבטעות טִימֵּא אֶת הַטָּהוֹר – הורה על פרות טהורים שהם טמאים, ומחמת הוראתו נהגו בהם טומאה וטימאום, או טִיהֵר אֶת הַטָּמֵא – הורה על פרות טמאים שהם טהורים, ומחמת הוראתו לא נזהרו בהם ועירבום עם פירות אחרים וטימאום, מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, כלומר הפסק אינו בטל, וְהדיין מְשַׁלֵּם לזה שנפסד מחמת טעותו מֵבֵיתוֹ. ולשון המשנה 'דן את הדין' משמע שמדובר בדיין יחידי, ונאמר שמה שעשה עשוי, כלומר שדינו דין, וקשה לרבי אבהו שאמר שלדברי הכל שנים שדנו אין דיניהם דין.

משיב רבי אבהו: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – במשנה בבכורות מדובר דְּקִיבְּלוּהוּ עֲלַיְיהוּ – שבעלי הדין קיבלוהו עליהם לדיין, ובאופן זה מועיל אפילו אחד. מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם קיבלוהו עליהם, אַמַּאי מְשַׁלֵּם מֵבֵיתוֹ – מדוע הדיין חייב, הרי קיבלו על עצמם מה שיפסוק. מתרצת הגמרא: שמדובר דְּאָמְרוּ לֵיהּ בעלי הדין, דַּיְינָא לָן דִּין תּוֹרָה, ואם טועה אין זה דין התורה.

הגמרא מבררת באיזו סוג טעות מדברת המשנה בבכורות: אָמַר לֵיהּ [־שאל] רַב סַפְרָא לְרַבִּי אַבָּא, דְּטָעָה בְּמַאי – במה טעה אותו דיין. אִילֵּימָא דְּטָעָה בְּדִבְרֵי מִשְׁנָה – בדין מפורש, וְהָאָמַר רַב שֵׁשֶׁת אָמַר רַבִּי (אַמִּי), דיין שֶׁטָּעָה בְּדִבְרֵי מִשְׁנָה, חוֹזֵר – הדין בטל, ומוציאין את הכסף מזה שנטל שלא כדין. אֶלָּא מדובר דְּטָעָה בְּשִׁיקּוּל הַדַּעַת. מבארת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי בְּשִׁיקּוּל הַדַּעַת, אָמַר רַב פָּפָּא, כְּגוֹן תְּרֵי תַּנָּאֵי – שני תנאים, וּתְרֵי אָמוֹרָאֵי – או שני אמוראים, דְּפָלְגִי אַהֲדֵדֵי – החולקים זה על זה, וְלֹא אִיתְּמַר הִלְכְתָא לֹא כְּמַר וְלֹא כְּמַר – לא נאמר שהלכה כמו אחד מהם, וְסוֹגְיָין דְּעָלְמָא אַלֵּיבָּא דְּחַד מִנַּיְיהוּ – ורוב הדיינים סוברים כפי דעתו של אחד מהם, וְאָזַל אֵיהוּ וְעָבַד כְּאֵידָךְ – והלך דיין זה ועשה כדעת השני, הֲיְינוּ טעות בְּשִׁיקּוּל הַדַּעַת, ובאופן זה הדין קיים, והדיין חייב לשלם לנפסד.

הגמרא חוזרת לדון במחלוקת שמואל ורבי אבהו. שואלת הגמרא: לֵימָא כְּתַנָּאֵי – האם נאמר שמחלוקת שמואל ורבי אבהו מחלוקת תנאים היא, שהרי שנינו בברייתא, בְּיָצוֹעַ [־פשרה] נעשית בְּשִׁלְשָׁה דיינים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, פְּשָׁרָה נעשית אף בְּדַיָּין יָחִיד. סַבְרוּהּ – סברו בני הישיבה [אותם ששאלו 'לימא כתנאי'], דְּכוּלֵי עָלְמָא – שגם רבי מאיר וגם חכמים סוברים דְּמַקְשִׁינַן פְּשָׁרָה לְדִין לענין מספר הדיינים, מַאי לָאו הָכָא קָמִיפְלְגִי – האם אין זה שבדבר זה נחלקו, דְּמַר [־רבי מאיר] סָבַר, דִּין בְּשִׁלְשָׁה, וכדבריו סבר רבי אבהו, וּמַר סָבַר – וחכמים סוברים דִּין בִּשְׁנַיִם, וכדבריהם סבר שמואל.

משיבה הגמרא: לֹא נחלקו התנאים בדבר זה [ואין האמוראים חלוקים במחלוקת תנאים], אלא דְּכוּלֵי עָלְמָא סוברים דִּין בְּשִׁלְשָׁה, וְהָכָא בְּהָא קָמִיפְלְגִי, דְּמַר [־רבי מאיר] סָבַר, מַקְשִׁינַן [־מקישים] פְּשָׁרָה לְדִין, וּמַר סָבַר – וחכמים סוברים לֹא מַקְשִׁינַן פְּשָׁרָה לְדִין, ואף שלדין צריכים שלושה, לפשרה מספיק פחות מכך.

עתה דנה הגמרא לענין פשרה. מבררת הגמרא: לֵימָא תְּלָתָא תַּנָּאֵי בְּפְשָׁרָה – האם נאמר שישנן שלוש שיטות תנאים בכמה נעשית פשרה, דְּמַר [־רבי מאיר] סָבַר, בְּשִׁלְשָׁה, וּמַר [־רבן שמעון בן גמליאל בברייתא לעיל (ה:)] סָבַר, בִּשְׁנַיִם, וּמַר סָבַר – וחכמים סוברים אפילו בְּיָחִיד. משיבה הגמרא: אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא, וְאִיתֵּימָא – ויש אומרים שאמר זאת רַב יֵימַר בַּר שֶׁלֶמְיָא, באמת אין שלש שיטות, אלא רק שתי שיטות הן, שיש הסוברים פשרה ביחיד ויש הסוברים פשרה בשלשה, וּמַאן דְּאָמַר תְּרֵי אֲפִילּוּ חַד נַמִּי – זה שאמר שפשרה בשנים, מודה שניתן לפשר גם באחד, וְהַאי דְּקָאָמַר תְּרֵי – ומה שהצריך שנים כְּדֵי הֵיכִי דְּלִיהְווּ עֲלֵיהּ סַהֲדֵי – כדי שיובלו להעיד על הפשרה שעשו.

הגמרא דנה האם צריך לעשות קנין בפשרה: מוסיפה הגמרא: אָמַר רַב אַשִׁי, שָׁמַע מִנָּהּ – יש להוכיח משמועה זו, שִׁפְשָׁרָה אֵינָהּ צְרִיכָה קִנְיָן, שעישעו עליה הבעלי דין קִנְיָן, אלא עצם הפסק של הדיינים פועל שזה יזכה בכך וזה בכך. דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ צְרִיכָה קִנְיָן, אם כן, לְמַאן דְּאָמַר צְרִיכָה תְּלָתָא – שלושה דיינים, לָמָּה לִי – לשם מה צריכים אותם, תִּפְגֵּי בְּתֵרֵי וְלִיקְנֵי מִינַּיְיהוּ – נסתפק בשנים, ובעלי הדין יקנו זה מזה, ומאחר שעשו קנין, אין צורך בבית דין של שלושה, שכן פשרה אינה גרועה מסתם מתנה, שמתקיימת במה שקונה מדעתו, אלא מוכח שאין צורך בקנין, ולכן צריך כח של בית דין כדי לפסוק את הפשרה. מסיקה הגמרא שלא כדברי רב אשי: וְהִלְכְתָא – והלכה היא שִׁפְשָׁרָה צְרִיכָה קִנְיָן אפילו כאשר נעשית בשלשה.

הגמרא מביאה תוספתא שהאריכה בענין פשרה: תָּנוּ רַבָּנָן – שנינו בתוספתא (פ"א ה"ג), כֵּיצַד שְׁלִישׁ בְּשִׁלְשָׁה כָּךְ בִּיצּוּעַ [־פשרה] נעשית בְּשִׁלְשָׁה,

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו תמוז, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מיום ששי לסדר חקת התורה בו מבשר טוב אשר בנו יוסף שי' נכנס בברית המצות וגם דרש בתורה"ק מענינא דיומא ובמאמרי זהר הק'. ויהי רצון מהשי"ת שמבן שלש עשרה למצות יגיע לבן חמש עשרה לגמרא וכו' וכו' וכפסק תוה"ק והוא וזוגתו שיחיו ירוו ממנו ומכל ב"ב רוב נחת. ולפלא קצת שאינו מזכיר במכתבו אשר הבר מצוה כלל בדרשתו גם דברי תורת החסידות אף שבודאי ידוע לו הכתוב במכתב כ"ק הבעל שם טוב הקדוש אשר בראש השנה תק"ז עלה להיכל המשיח ושאלו אימתי קאתי מר וענה משיח צדקנו לכשיפוצו מעינותיך חוצה היא תורת החסידות וכמבואר בארוכה בשיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בשמחת תורה ת"ר צדיק.

בברכה לבשר טוב בכל הנ"ל ובב' מז"ט.

ואם כבר נִגְמַר הַדִּין – שאמרו הדיינים מי מהצדדים זכאי ומי חייב,
אִי אַתָּה רַשַּׁאי לִבְצוֹעַ – אינך רשאי לעשות ביניהם פשרה.
סרמ"ש בַּנְקִ"ש סִימָן: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי חולק וְאוֹמֵר, משבאו לדין, אף קודם ששמעו טענותיהם, **אָסוּר** לדיינים **לִבְצוֹעַ** – לעשות פשרה, **וְכָל הַבּוֹצֵעַ הֲרֵי זֶה חוֹטֵא, וְכָל הַמְבָרֵךְ** [ד"המשבח] **אֶת הַבּוֹצֵעַ, הֲרֵי זֶה מְנַאֵץ** – מגדף את ה', **וְעַל זֶה נֶאֱמַר** (תהילים י ג) **'בֹּוצֵעַ בֵּרַךְ, נִאֵץ ה'"** – המברך את הבוצע הרי הוא מגדף את ה', **אֶלָּא** על הדיינים לנקוט בדרך של **יַעֲקֹב הַדַּיִן אֶת הָהָר, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים א יז) **'כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא', וְכֵן מֹשֶׁה רבינו הָיָה אוֹמֵר** לשופטים, לנהוג בדרך של **יַעֲקֹב הַדַּיִן אֶת הָהָר,** שהרי אמר לדיינים (שם א טז-יז) 'לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא' ובפשרה שהיא מדעת שניהם לא שייך 'תגורו', וגם הגדיל את חשיבות המשפט, על ידי שאמר 'לאלהים הוא'. **אֲבָל אַהֲרֹן הָיָה אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם, וּמְשַׁיֵּם שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ,** ומשלים ביניהם קודם שיבואו לפניו לדין, **שֶׁנֶּאֱמַר** על אהרן (מלאכי ב ו) **'תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ, וְעַוְלָה לֹא נִמְצָא בְשִׂפְתָיו, בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי, וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן'** – התורה שלימד לעם היתה ללא נטייה מן האמת, ודבר עוול לא עלה על שפתיו. דרכו היה להשכין שלום בין הבריות, ולהדריכם בדרך מישור, בעבור ציווי ה'. ובתוכחותיו השיב רבים מלעשות עוונות.

הברייתא מביאה שיטה נוספת, הסוברת שמותר לבצוע, ומבארת באופן אחר את הפסוק 'בוצע ברך נאץ ה'': **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** כוונת הפסוק כך היא, **הֲרֵי שֶׁנָּזַל סָאָה שֶׁל חִטִּים, וּטְחָנָהּ,** ועשה ממנו **וְאָפָאָהּ, וְהִפְרִישׁ מִמֶּנָּה חַלָּה,** וברך על ההפרשה, **כֵּיצַד הוּא מְבָרֵךְ** על מצוה זו שבאה לידו בגזילה, הלא **אֵין זֶה מְבָרֵךְ אֶלָּא מְנַאֵץ** – מגדף את ה', **וְעַל גזלן זֶה** שמברך על מצוה הבאה מחמת גזילתו **נֶאֱמַר 'וּבוֹצֵעַ בֵּרַךְ נִאֵץ ה'",** שכן לשון 'בוצע' עולה על גזלן. אבל על העושה פשרה לא נאמר כן, אם כן אין לנו מקור לאסור פשרה, ומותר לעשותה.

ביאור נוסף לפסוק 'ברוצע ברך נאץ ה'': **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, לֹא נֶאֱמַר 'בּוֹצֵעַ' אֶלָּא בְּנֶגֶד יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית לז כו) **'וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל אֶחָיו, מַה בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת אָחִינוּ'** – איזה רווח ממון נרוויח אם נהרוג את יוסף, **וְאמר שימכרוהו לישמעאלים, וְכָל הַמְבָרֵךְ** [ד"המשבח] **אֶת יְהוּדָה** על מעשהו, **הֲרֵי זֶה מְנַאֵץ** – מגדף לפני המקום, שכיון שדבריו היו נשמעים, היה לו לומר להם להחזירו לאביו, **וְעַל אדם זֶה שמברכו נֶאֱמַר, 'וּבוֹצֵעַ בֵּרַךְ'** [ד"המברך את יהודה שאמר 'מה בצע'], **נִאֵץ ה'** [ד"מגדף את ה']. ולפי שיטה זו שהפסוק לא נדרש על דיין העושה פשרה, נמצא שמותר לעשות פשרה.

הברייתא מביאה שיטה נוספת, שמצוה לעשות פשרה: **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, מִצְוָה לִבְצוֹעַ** – לעשות פשרה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (זכריה ח טז) **'אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם', וְיֵשׁ** להקשות, **הֲלֹא בְּמָקוֹם** שֶׁיֵּשׁ **מִשְׁפָּט** – ששפטו ביניהם בדין תורה, **אֵין שָׁלוֹם,** משום שכל אחד סבור שהצדק עמו, **וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ שָׁלוֹם** – שהתפשרו בינם לבין עצמם, **אֵין מִשְׁפָּט,** שהרי אחד מהצדדים ויתר על שלו לרעהו. **אֶלָּא, אֵיזֶהוּ מִשְׁפָּט שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גם שָׁלוֹם, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה בֵּיצוּעַ** – פשרה הקרובה לדין, שיש כאן משפט בכך שעשו פשרה הקרובה לדין תורה, ויש שלום משום שלא מיצו את הדין עד הסוף, אלא התפשרו, ואומר הפסוק שכך יש לדיינים לנהוג. **וְכֵן דָּוִד הַמֶּלֶךְ הוּא אוֹמֵר** (שמואל ב' ח טו) **'וַיְהִי דָוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ', וְהֶלֹא כָּל מָקוֹם** שֶׁיֵּשׁ **מִשְׁפָּט** ונטל הזוכה בדין את שלו, **אֵין צְדָקָה,** שענותן משלו, **אֵין מִשְׁפָּט** אמת, אלא שויתר משלו לרעהו, **אֶלָּא אֵיזֶהוּ מִשְׁפָּט שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צְדָקָה, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה בֵּיצוּעַ,** שהבעל דין שויתר משלו עשה צדקה, והפסוק מלמדנו שדוד היה רגיל לעשות פשרה, ומוכח שמצוה לעשות כך.

הגמרא מקדימה שהדרשה שהתוספתא תביא להלן היא בשיטת תנא קמא: **אָתָאן** – הדרשה להלן נדרשת **לְתַנָּא קַמָּא,** כלומר, לדעת רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי הסובר שאסור לבצוע,

ואינו מפרש את הפסוק שנאמר בדוד לענין פשרה, אלא יפרש כך [ממשיכה התוספתא]: דיין שדָּן **אֶת הַדִּין, וְיָקָה אֶת הַזַּכַּאי וְחִיֵּב אֶת הַחַיָּב, וְרָאָה שֶׁנִּתְחַיֵּב עֲנִי מְמוֹן** – שזה שנתחייב בדין הוא עני, **וְהַדִּין שֶׁלֹּא** [ד"ליוצא זכאי בדין] **מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ** במקום העני, **זֶה** נחשב **מִשְׁפָּט וּצְדָקָה,** שעשה **מִשְׁפָּט לָזֶה וּצְדָקָה לָזֶה.** מבארת הגמרא: **מִשְׁפָּט לָזֶה** שיצא זכאי, **שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ מָמוֹן** השייך לו, **וּצְדָקָה לָזֶה** שיצא חייב, **שֶׁשִּׁילֵּם לוֹ** [ד"במקומו] **מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ (וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר וַיְהִי דָוִד עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ מִשְׁפָּט לָזֶה שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ אֶת מָמוֹנוֹ וּצְדָקָה לָזֶה שֶׁשִּׁילֵּם לוֹ מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ).**

הגמרא מקשה על ביאורו של תנא קמא: **קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי** – היה קשה לרבי, אם אכן כוונת הפסוק 'צדקה' שדוד שילם מביתו כשהחייב הוא עני, **הַאי** – מה שנאמר **'לְכָל עַמּוֹ'** קשה, שהרי **'לְעָנִיִּים' מִיבָּעֵי לֵיהּ** – צריך היה להיכתב שדוד עשה צדקה לעניים. **אֶלָּא** [ממשיכה התוספתא, ומביאה ביאור אחר לפסוק] **(רַבִּי אוֹמֵר), אַף עַל פִּי שֶׁדָּוִד לֹא שִׁילֵּם מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ,** אלא החייב שילם מכיסו, **זֶהוּ** נחשב שעשה עמם **'מִשְׁפָּט וּצְדָקָה', מִשְׁפָּט לָזֶה וּצְדָקָה לָזֶה, מִשְׁפָּט לָזֶה** [ד"לזכאי], **שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ אֶת מָמוֹנוֹ, וּצְדָקָה לָזֶה** [ד"לחייב], **שֶׁהוֹצִיא** את **הַגְּוֵילָה מִתַּחַת יָדוֹ,** ועשה עימו טובה בכך, שלא יענש עליה.

הברייתא מביאה שיטה נוספת בענין עשיית פשרה: **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לְפָנֶיךָ לְדִין, עַד שֶׁלֹּא תִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶן** – קודם ששמעת את טענותיהם, **אוֹ** אפילו **מִשֶּׁתִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶן** – שכבר שמעת אותם, **וְעדיין אֵי** [ד"אין] **אַתָּה יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה,** באותה שעה **אַתָּה רַשַּׁאי לוֹמַר לָהֶן צְאוּ וּבְצָעוּ** – התפשרו ביניכם, אבל **מִשֶּׁתִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶן וְאַתָּה יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה, אִי** [ד"אין] **אַתָּה רַשַּׁאי לוֹמַר לָהֶן צְאוּ וּבְצָעוּ,** לפי שאין להטעות את שהדיין יודע שהצדק עמו שיותר משלו לחברו, **שֶׁנֶּאֱמַר** לדיין (משלי יז יד) **'פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן** – אם באת לפטור ולהשליך את המריבה המשולה כמים [לקמן ז.], **וּלהשלים** בין הצדדים, עשה זאת בתחילת המריבה, קודם ששמעת את דבריהם, **וְלִפְנֵי הִתְגַּלַּע הָרִיב נְטוֹשׁ'** – ומשמעת דבריהם קוֹדֶם **שֶׁנִּתְגַּלַּע הָרִיב** – קודם שנתגלה לך שורש הריב, דהיינו מי מהם צודק, **אַתָּה יָכוֹל לְנָטְשׁוֹ** – לעזבו, ולהימנע מלדון אותם, והם יתפשרו ביניהם, אבל **מִשֶּׁנִּתְגַּלַּע הָרִיב** – משנתגלה לך מי הצודק בריב, **אִי אַתָּה יָכוֹל לְנָטְשׁוֹ.**

התוספתא מביאה דין נוסף, עד מתי הדיין רשאי להימנע מלדון: **(וריש לקיש) [וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לָקִישׁ] אָמַר, שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לְדִין, אֶחָד רַךְ** – מקבל את מה שיפסקו לו, **וְאֶחָד קָשֶׁה** – בעל מריבה ומטריח על הדיינים כשלא פוסקים לטובתו, **עַד שֶׁלֹּא תִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶן, אוֹ** אפילו **מִשֶּׁתִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶן וְאִי אַתָּה יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה, אַתָּה רַשַּׁאי לוֹמַר לָהֶם אֵין אֲנִי נִזְקָק לָכֶם לדין.** והטעם שהנך רשאי להימנע מלדונם, **שֶׁמָּא נִתְחַייֵב חָזָק, וְנִמְצָא הַחָזָק רוֹדְפוֹ** – עושה מריבה עם הדיין שיחזור בו ממה שפסק לו, **וְאַתָּה** – בעל מריבה ומטריח על הדיינים כשלא פוסקים לטובתו, **עַד שֶׁלֹּא תִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶן, אוֹ** אפילו **מִשֶּׁתִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶן וְאִי אַתָּה יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה, אַתָּה רַשַּׁאי לוֹמַר לָהֶם אֵין אֲנִי נִזְקָק לָכֶם,** שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א יז) **'לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ'** – אל תפחדו מפני איש.

התוספתא מביאה ביאור נוסף לפסוק 'לא תגורו מפני איש': **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר,** מִנַּיִן **לְתַלְמִיד שֶׁיּוֹשֵׁב** ללמוד תורה **לִפְנֵי רַבּוֹ,** ובאו לפני רבו עשיר ועני לדין תורה, **וְרָאָה** שיש לפסוק **זְכוּת לֶעָנִי, וְחוֹבָה לֶעָשִׁיר** [והוא הדין להיפך], **וְרבו** טועה בדבר ודעתו לחייב את העני, **מִנַּיִן שֶׁאוֹתוֹ תלמיד לֹא יִשְׁתּוֹק** אלא יעמיד את רבו על טעותו, **שֶׁנֶּאֱמַר 'לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ',** ושנינו **שִׁרְבֵי חָנִין אוֹמֵר,** שכוונת הפסוק 'לא תגורו' היא מלשון 'לאגור ולהכניס לאוצר' [כמבואר לקמן (ז.)], ופירושו, **לֹא תַּכְנִיס דְּבָרֶיךָ** – כלומר אל תמנע מלומר את דעתך **מִפְּנֵי אִישׁ,** אף שהוא רבך.

התוספתא ממשיכה, ומביאה דברי מוסר הנוגעים לעדים ולדיינים: **וְיהוּ עֵדִים יוֹדְעִים אֶת מִי הֵן מְעִידִין,** כלומר שאם מעידים עדות שקר אין היא נוגעת רק לבעל דין שבאו להפסידו, אלא מעידים הם בביכול על הקדוש ברוך הוא, שמחמת ששיקרו יצטרך לטרוח להשיב את הממון לבעליו, **וּכְמוֹ כֵן יִדְעוּ לִפְנֵי מִי הֵן מְעִידִין,** ולא יעיזו פניהם בפני הקב"ה שעדותם עליו, **וּמִי עָתִיד לִיפָּרַע מֵהֶן,**

המשך בעמוד ל

כלומר שהקדוש ברוך הוא עצמו עתיד להתעניש אם ישקרו, שכן הם מעידים לפני הקדוש ברוך הוא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט יז) 'וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי ה'', ו'שני האנשים' הכוונה לשני העדים, ו'אשר להם הריב', הכוונה לבעלי הדין.

וְיהוּ הַדַּיָּנִין יוֹדְעִין אֶת מִי הֵן דָּנִין – כלומר שאם עיוותו את הדין אין זה נוגע רק לבעל דין שהפסידוהו שלא כדין, אלא גם לקדוש ברוך הוא, שמחמת שעיוותו את הדין יצטרך לטרוח להשיב את הממון לבעליו, וְלִפְנֵי מִי הֵן דָּנִין, וּמִי עָתִיד לִיפָּרַע מֵהֶן, כלומר שהקב"ה עצמו עתיד להתעניש אם יטו את הדין, שכן הם דנים לפני הקב"ה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים פב א) 'אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט', והכוונה שהקב"ה שופט יחד עם הדיינים הנקראים 'אלהים', וְכֵן בִּיהוֹשָׁפָט הוּא אוֹמֵר (דברי הימים ב' יט ו) 'וַיֹּאמֶר אֶל הַשֹּׁפְטִים, רְאוּ מָה אַתֶּם עֹשִׂים, כִּי לֹא לְאָדָם תִּשְׁפְּטוּ כִּי (אם) לַה'', שֶׁמָּא יֹאמַר הַדַּיָּן, כיון שכה חמור הוא עונש הטועה בדין, מַה לִּי בַּצַּעַר הַזֶּה להענש אם אטעה, הרי כמה שאתאמץ לדון דין צדק, שמא לבסוף אטעה, תַּלְמוּד לוֹמַר – על כן ממשיך הפסוק ואומר 'עָמָּכֶם בְּדִבְרֵי מִשְׁפָּט', כלומר כפי שעלתה על דעתכם בשעה ששמעתם את הטענות, כך שיפטו במשפט, שכן אין רצון הקב"ה שתמנעו מלדון אלא שתכוונו את ליבכם להוציא משפט אמת וצדק כפי שלבכם נוטה, ומי שעושה כן אינו נענש. וכן אמרו, אֵין לוֹ לַדַּיָּן אֶלָּא מַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת, ויתכוין להוציא משפט אמת וצדק, ושוב לא יענש.

הגמרא מבארת את דעת תנא קמא השנויה לעיל [בתחילת העמוד] שסבר 'נגמר הדין, אין אתה רשאי לבצוע'. מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי נְמַר דִּין, שאחריו שוב אסור לדיין לעשות ביניהם פשרה. מבארת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כגון שהדיין כבר אמר, אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב, אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי. הגמרא מביאה את דעתו של רב להלכה: אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה שמצות על הדיין לעשות פשרה.

מקשה הגמרא: אִינִי – האם כך הוא, שרב סובר שמצות לעשות פשרה, וְהָא רַב הוּנָא, תַּלְמִידֵיהּ דְּרַב הֲוָה – תלמידו של רב היה, ומן הסתם נהג כפי דעתו, וכִּי הֲוָה אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא – וכאשר היו באים לפני רב הונא לדון, אָמַר לְהוּ, אִי דִּינָא בָּעֵיתוּ – אם רצונכם בדין תורה, אדון אתכם, אִי פְּשָׁרָה בָּעֵיתוּ – ואם רצונכם בפשרה, אפשר ביניכם. ואם דעת רב שמצות לעשות פשרה, מדוע הציע להם רב הונא לעשות דין. משיבה הגמרא: מַאי מִצְוָה נַמִּי דְּקָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה,